

“คนดี” ตามแนวพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*

ภัทรพร สิริกาญจน

ภาควิชาสังคมศาสตร์และ

การเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้อุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของประชาราษฎร์และความสงบร่มเย็นของแผ่นดินไทยอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาอันยาวนานร่วม ๖๐ ปี นับตั้งแต่เสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจและทรงใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดในโลก ไม่เพียงแต่ทรงพัฒนาความอุดมสมบูรณ์และความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุให้แก่ประเทศไทยเท่านั้น แต่พระองค์ยังทรงห่วงใยประชาชนและทรงดำเนินโครงการพัฒนาหลายโครงการเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมของบุคคลและสังคมไทยส่วนรวมอีกด้วย ทั้งนี้เพราะทรงตระหนักดีว่า トラบใดที่บุคคลยังเป็น “คนดี” ไม่ได้ การพัฒนาสังคมและประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนก็

ย่อมเป็นไปได้ยากหรืออาจเป็นไปได้ไม่ได้เลยอย่างแน่นอน การทำความเข้าใจกับ “คนดี” ตามแนวพระราชดำริจึงเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์ เพื่อบรรลุเป้าหมายคือการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามพระราชประสงค์

๑. ความหมายและความสำคัญของ “คนดี”

“คนดี” คือผู้ที่สังคมทุกสังคม ยกย่องและต้องการ ภาพของ “คนดี” คือภาพที่งดงามเป็นที่ปรารถนาและน่ายกย่องสรรเสริญ ตรงกันข้ามกับ “คนชั่ว” ที่ไม่มีผู้ใดต้องการ แม้แต่ตนเองก็ไม่ปรารถนาที่จะได้ชื่อว่าเป็น “คนชั่ว” ภาพของคนชั่วจึงเป็นภาพที่น่ารังเกียจของคนทั่วไป

หากให้บรรยายภาพของ “คนดี” กับ “คนชั่ว” คนทั่วไปมักบรรยายคุณลักษณะของ “คนดี” ว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรมต่าง ๆ เช่น มีความกตัญญู กตเวทิตะ มีความเมตตา กรุณา และมี

ความซื่อสัตย์สุจริต ส่วน “คนชั่ว” ก็ถูกกำหนดคุณลักษณะประจำตัวไว้ เช่น เป็นคนคดโกง เป็นคนโหดร้าย และเป็นคนอกตัญญู ภาพของ “คนดี” และ “คนชั่ว” ในสังคมทั่วไปมีความแตกต่างกันเหมือนสีขาวกับสีดำ แต่ในชีวิตจริงของผู้คน ไม่มีผู้ใดที่ “ดี” อย่างสมบูรณ์ หรือ “ชั่ว” อย่างสมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่มีความกตัญญู กตเวทิตะต่อใจผู้ก่อการร้าย และได้กลายเป็นแนวร่วมโจร จะถือว่าผู้นั้นเป็น “คนดี” หรือ “คนชั่ว” การเข้าใจคุณลักษณะของ “คนดี” อย่างถ่องแท้จึงมิใช่เรื่องง่าย แม้กระนั้น คนทั่วไปทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออกก็ล้วนแต่เรียกร้องและต้องการ “คนดี” ทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เราสามารถเข้าใจความหมายของ “คนดี” และปฏิบัติตนเป็น “คนดี” ได้ก็คือ “ปัญญา” หรือ “ความรู้” เพียงแต่ไม่ใช่คนทุกคนจะสามารถใช้ปัญญาหรือมีความรู้ในเรื่องดังกล่าว

* เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับความอยู่ดีมีสุขในสังคมไทย วันศุกร์ที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ณ ห้องประชุมสามม สุทธิพิทักษ์อนุสรณ์ ๑-๑ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร

ได้ นักปรัชญาตะวันตกซึ่งจุดประกายความคิดในเรื่อง “คนดี” และ “ชีวิตที่ดี” ก็คือนักปรัชญากรีกโบราณ เช่น โสกราตีส (Socrates, 470-399 ก่อน ค.ศ.) และเพลโต (Plato, 428-348 ก่อน ค.ศ.) โสกราตีสมีคติสอนใจว่า “จงรู้จักตนเอง”^๑ และ “ชีวิตที่ปราศจากการตรวจสอบไม่สมควรดำรงอยู่ต่อไป”^๒ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของความรู้ และการทบทวนหาเหตุหาผลเพื่อพัฒนาตนเอง ความรู้ในที่นี้หมายถึงความรู้ในทางจริยธรรม ความรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด โสกราตีสเชื่อว่า ถ้าคนเรารู้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว เขาก็จะเลือกทำดีและละเว้นความชั่ว กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ คนทำชั่วเพราะไม่รู้ ไม่ใช่เพราะตั้งใจเป็นคนชั่ว การปราศจากความรู้จึงปิดกั้นโอกาสที่จะเป็น “คนดี” และเป็นอุปสรรคต่อการทำความดี สำหรับโสกราตีส “คนดี” คือผู้ที่มีความรู้และมีชีวิตที่มีความสุขจากความรู้^๓

ส่วนเพลโตซึ่งเป็นศิษย์ของโสกราตีสได้พัฒนาแนวคิดเรื่อง “คนดี” และ “ชีวิตที่ดี” มาจากปรัชญาของโสกราตีสที่ว่า “คุณธรรมคือความรู้” นั่นเอง ทั้งนี้ เพลโตได้พัฒนาทฤษฎีขึ้นมาว่า ชีวิตที่อาศัยเหตุผล

(reason) เป็นเครื่องนำทางย่อมเป็นชีวิตที่มีความสุขมากที่สุดและดีที่สุดใน เพราะเหตุผลหรือความรู้เป็นผู้สร้างมนุษย์ผู้มีความกลมกลืน (harmonious man) หมายความว่า เมื่อเราให้เหตุผลควบคุมตัณหาและอารมณ์แล้ว เราก็คจะมีบุคลิกภาพที่เป็นระเบียบและสมดุล ตรงกันข้าม ผู้ที่โง่เขลา ย่อมมีบุคลิกที่ไร้ระเบียบ เพราะถูกตัณหาและอารมณ์ครอบงำ ผู้ที่มีคุณธรรมและมีเหตุผลเท่านั้นที่เป็นคนดีและมีความสุข^๓

การส่งเสริมให้คนแต่ละคนเป็น “คนดี” ตามแนวคิดของปรัชญาตะวันตกดังกล่าวมิได้แตกต่างกับแนวคิดในพระพุทธศาสนาในประเด็นของการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะคนเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกด้าน สังคมที่มีเป้าหมายไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และร่มเย็นเป็นสุข จึงต้องการ “คนดี”

๒. “คนดี” ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมกระแสหลักวางพื้นฐานอยู่บนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งให้ความสำคัญ

กับปัญญา ความรู้ และคุณธรรมที่ขึ้นอยู่กับการศึกษา การฝึกฝน อบรมจิต ภาพของ “คนดี” ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาอาจดูเป็นภาพของ “คนดี” ในอุดมคติจึงทำให้คนทั่วไปไม่สนใจที่จะเรียนรู้หรือปฏิบัติตามอย่างจริงจัง มีข้อความทางพระพุทธศาสนาหลายข้อความที่สรรเสริญคุณค่าของ “คนดี” และมีศัพท์ทางพระพุทธศาสนาหลายคำที่หมายถึง “คนดี” เช่น “บัณฑิต” “สัตบุรุษ” คือ “สัพบุริส” “ธีรชน” หรือ “นักปราชญ์” และ “กัลยาณมิตร” ซึ่งปรากฏในข้อความต่าง ๆ ของพระไตรปิฎก ดังต่อไปนี้

๒.๑ บุคคลพึงเห็นผู้มีปัญญา มักชื้อโทษ

มักพูดปรามไว้ เหมือนผู้ชื้อบอกขุมทรัพย์

(และ) พึงคบผู้ที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้น

เพราะเมื่อคบคนเช่นนั้น ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลย^๔

๒.๒ บุคคลไม่ชื้อว่าเป็นบัณฑิตเพียงเพราะพูดมาก

แต่ผู้มีปัญญาไม่มีเวร ไม่มีภัย จึงจะชื้อว่าเป็นบัณฑิต^๕

๒.๓ เพราะฉะนั้นแล บุคคล

^๑ William L. Reese, *Dictionary of Philosophy and Religion*, (Atlantic Highlands, N.J. : Humanities Press Inc., 1980), p. 537

^๒ Ibid.

^๓ Ethel M. Albert, Theodore C. Denise, and Sheldon P. Peterfreund, *Great Traditions in Ethics*, (New York : D. Van Nostrand Company, 1969), p. 11.

^๔ พุ. ธ. ๒๕/๗๖/๕๑. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่มที่ ๒๕ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑.

^๕ พุ. ธ. ๒๕/๒๕๘/๑๑๒. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

ควรคบผู้เป็นปราชญ์
 มีปัญญา เป็นพหูสูต
 มีปกติเออาธูระ มีวัตร เป็น
 พระอริยะ
 เป็นสัตบุรุษ มีปัญญาดี
 เช่นนั้น
 เหมือนดวงจันทร์โคจรไป
 ตามทางของดาวนักษัตร ฉะนั้น^๖
 ๒.๔ บุคคลใดเป็นคนกตัญญู
 กตเวที เป็นปราชญ์
 มีกัลยาณมิตร และมีความ
 รักดีมีนคง
 ช่วยกระทำกิจของมิตรที่
 ตกยากด้วยความเต็มใจ
 บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่า
 สัตบุรุษ^๗
 ๒.๕ คนพาลมีปัญญาทราวม
 เมื่อทำบาปกรรมย่อมไม่รู้สีกตัว
 จึงมักเดือดร้อนเพราะ
 กรรมของตน
 เหมือนคนถูกไฟไหม้
 ฉะนั้น^๘
 ๒.๖ เพราะเหตุเพียงการพูดจา
 คล่องแคล่ว
 หรือเพราะมีผิวพรรณงดงาม
 แต่ยังมีมารยาทระ-
 หนี่ และอ้อวด
 บุคคลก็หาชื่อว่าคนดีได้ไม่
 ส่วนผู้ตัดความริษยาเป็น

ต้นนี้ได้
 ถอนขึ้นทำให้รากขาดแล้ว
 คายโทษได้แล้ว เป็นผู้ม
 ีปัญญา
 จึงจะชื่อว่า คนดี^๙
 จากข้อความดังกล่าวใน**ธรรม-**
บทจากพระไตรปิฎก พอจะประมวล
 ลักษณะของ “คนดี” ได้ว่าเป็นผู้มี
 ปัญญา รู้ดีรู้ชั่ว เพราะเป็นผู้ได้ยิน
 ได้ฟังธรรมและอบรมฝึกฝนตนเอง
 มาก เป็นพหูสูต เป็นบัณฑิตและ
 เป็นปราชญ์ เพราะรู้ธรรม รู้สิ่งที่ถูก
 ต้อง และสามารถปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูก
 ต้องได้ เมื่อเป็นผู้มีปัญญารู้ดีรู้ชั่ว
 แล้ว ก็ย่อมเป็นผู้มีจิตใจสงบสุข ไม่
 คิดร้าย และไม่ทำร้ายผู้ใด ไม่มีความ
 อิจฉาริษยา ไม่ยึดมั่นหลงตน ไม่
 ทำความชั่วทั้งปวง และเอื้อประโยชน์
 ต่อผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ผู้ที่คบหา
 สماعคมกับ “คนดี” จึงเป็นผู้ที่รู้ดีรู้
 ชั่วตาม “คนดี” ไปด้วย ทำให้มีชีวิต
 ที่เจริญและมีความสุข ส่วนคนโง่
 ขาดปัญญา ย่อมไม่รู้ดีรู้ชั่ว จึงทำชั่ว
 โดยไม่รู้ตัวและรับผลของกรรมชั่ว
 ทำให้ชีวิตมีแต่ความทุกข์และความ
 เดือดร้อน ทรรศนะเรื่อง “คนดี” ใน
ธรรมบทนี้พอจะเทียบเคียงกับทัศนะ
 ของโสกราตีส และเพลโตในปรัชญา
 กรีกโบราณได้ว่า คนชั่วเพราะโง่เขลา
 หรือขาดปัญญาหรือมีอวิชชานั้นเอง

ในพระไตรปิฎก มีหมวดธรรม
 ที่กล่าวถึงลักษณะของ “คนดี” โดย
 เฉพาะคือ สัปปริสธรรม ซึ่งจำแนก
 ออกได้เป็น ๗ ประการบ้าง และ ๑๐
 ประการบ้าง ตามที่ปรากฏอยู่ในหมวด
 ธรรมต่าง ๆ ของพระไตรปิฎก แต่
 โดยทั่วไปแล้วมักอธิบายเรื่อง “คนดี”
 ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ เพราะมี
 เนื้อหาครอบคลุมมากกว่าการอธิบาย
 ในแบบอื่น สัปปริสธรรม ๗ หรือ
 ธรรมของคนดี (สัตบุรุษ) ๗ ประการ
 ประกอบด้วย ๑) เป็นธัมมัญญู (ผู้
 รู้จักเหตุ) ๒) เป็นอัตถัญญู (ผู้รู้จัก
 ผล) ๓) เป็นอัตตัญญู (ผู้รู้จักตน)
 ๔) เป็นมัตตัญญู (ผู้รู้จักประมาณ)
 ๕) เป็นกาลัญญู (ผู้รู้จักกาลเวลา)
 ๖) เป็นปริสัญญู (ผู้รู้จักชุมชน) ๗)
 เป็นบุคคลัญญู (ผู้รู้จักบุคคล)^{๑๐}
 ๒.๑ ความรู้จักเหตุ (ธัมมัญญู-
 ญูตา) หมายถึง ความรู้จักกรรม รู้
 หลักความจริง รู้กฎธรรมชาติ และรู้
 ว่าการกระทำเช่นใดจะก่อให้เกิดผล
 เช่นใด เป็นต้น เช่น รู้ว่าการใช้จ่าย
 ฟุ่มเฟือยเป็นเหตุให้เกิดการกู้ยืม
 และการเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว
 ๒.๒ ความรู้จักผล (อัตถัญญู-
 ญูตา) หมายถึง ความรู้ในประโยชน์ที่
 ฟังประสงค์ รู้ว่าผลนั้น ๆ มาจากเหตุ
 ใด และรู้ว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
 นั้นมีความหมายเช่นใด เช่น รู้ว่า

^๖ พุ. ฐ. ๒๕/๒๐๘/๕๗. เรื่องเดียวกัน, เล่มที่ ๒๕, หน้า ๕๗.

^๗ พุ. ฐ. ๒๗/๑๘/๖๐๘. เรื่องเดียวกัน, เล่มที่ ๒๗, หน้า ๖๐๘.

^๘ พุ. ฐ. ๒๕/๑๓๖/๑๔. เรื่องเดียวกัน, เล่มที่ ๒๕, หน้า ๑๔.

^๙ พุ. ฐ. ๒๕/๒๖๒-๒๖๓/๑๑๔. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔.

^{๑๐} ที. ปา. ๑๑/๓๓๐/๓๓๑. เรื่องเดียวกัน, เล่มที่ ๑๑, หน้า ๓๓๑.

ความยากจนเกิดจากการไม่รู้จักร
อดออมและการไม่ขยันหมั่นเพียร

๒.๓ ความรู้จักตน (อัตตัญญู-
ตา) หมายถึง ความรู้จักขอบเขต
ความสามารถและสถานภาพของ
ตนเองอย่างชัดเจน รู้ว่าตนเองมีข้อ
ดีและข้อด้อยอย่างไร เพื่อที่จะได้
แก้ไขข้อด้อยหรือข้อบกพร่อง และ
พัฒนาส่วนที่ดีของตนให้ดียิ่งขึ้น

๒.๔ ความรู้จักประมาณ (มัต-
ตัญญูตา) หมายถึง ความรู้จักความ
พอดีและรู้จักความพอเพียง เช่น รู้
จักการดำรงชีวิตให้เหมาะสมตาม
รายได้ที่ตนมี ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย

๒.๕ ความรู้จักกาล (กาลัญญู-
ญตา) หมายถึง ความรู้จักเวลา
ที่เหมาะสม รู้ว่าเวลาใดควรทำอะไร
รู้จักจัดสรรเวลาในการทำกิจต่าง ๆ
ได้อย่างเหมาะสม ตรงต่อเวลา และ
เห็นคุณค่าของเวลา เป็นต้น

๒.๖ ความรู้จักชุมชน (ปริ-
สัตตัญญูตา) หมายถึง ความรู้จักการ
ประพฤติกปฏิบัติให้เหมาะสมกับชุม
ชน หรือที่ประชุม หรือกลุ่มบุคคล
นั้น ๆ เช่น รู้ว่าถ้าจะเข้าประชุมใน
สภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีการถ่ายทอด
โทรทัศน์ไปทั่วประเทศ ควรแต่งกาย
อย่างไร ควรใช้ถ้อยคำอย่างไรและ
ควรแสดงพฤติกรรมอย่างไร จึงจะ
ถูกต้องเหมาะสมและไม่ทำให้ภาพ
ลักษณ์ของตนเองเสียหาย

๒.๗ ความรู้จักบุคคล (ปุกคัลญู-

ญตา) หมายถึง ความรู้จักบุคคลว่า
ใครเป็นใคร รู้ว่าผู้ที่ตนคบหาผู้นั้น
อยู่ในสถานะใด มีความสามารถ มี
คุณธรรม มีอาวุโส และอื่น ๆ มากกว่า
หรือน้อยกว่าตน เพื่อที่จะปฏิบัติตน
ให้ถูกต้อง เช่น ไม่ตีตนเสมอผู้ใหญ่
ถ้าตนเป็นเด็ก และถ้าตนเองเป็น
ผู้ใหญ่ก็วางตนให้เป็นที่เคารพนับถือ
ของเด็ก

คำอธิบายและแง่คิดต่าง ๆ ว่า
ด้วย “คนดี” ตามหลักธรรมทางพระ
พุทธศาสนานั้นอาจก่อให้เกิดความ
เคลือบแคลงสงสัยได้ว่า เราจะหา
“คนดี” ที่มีลักษณะดังกล่าวในโลก
ปัจจุบันได้หรือไม่ และตัวเองจะเป็น
“คนดี” ได้หรือไม่ ทั้งนี้เพราะ “คนดี”
ที่มีคุณลักษณะดังกล่าวเป็นผู้ที่มี
คุณธรรมเพียบพร้อม มีปัญญารู้แจ้ง
และพร้อมที่จะเอื้อประโยชน์ให้ผู้อื่น
ได้ตลอดเวลาในฐานะที่เป็นกัลยาณ-
มิตร ซึ่งอาจหาได้ยากหรืออาจหา
ไม่ได้เลยในสังคมไทยปัจจุบัน อย่าง
ไรก็ตาม ภาพของ “คนดี” อาจมีอยู่
หลายมิติ ทั้งในมิติของอุดมคติและ
ในมิติที่สังคมพอใจและต้องการ หาก
เรามุ่งแสวงหาภาพของ “คนดี” ที่
สมบูรณ์แบบในอุดมคติทางพระพุทธ-
ศาสนาเท่านั้น เราอาจผิดหวังและ
ไม่เห็นประโยชน์ของ “คนดี” และ
การทำความดีได้ เราจึงควรพิจารณา
“คนดี” ในระดับที่จำเป็นต่อสังคม
ไทยในปัจจุบัน และ “คนดี” ในความ

หมายนี้และในระดับนี้ปรากฏอยู่แล้ว
อย่างชัดเจน ตามพระราชดำริใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๓. “คนดี” ตามแนวพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมี
พระราชดำรัสในวาระต่าง ๆ และทรง
มีพระราชนิพนธ์ที่สะท้อนภาพของ
“คนดี” อยู่อย่างชัดเจน แนวพระ
ราชดำริว่าด้วย “คนดี” ของพระองค์
นั้น พัฒนามาจากหลักคำสอนทาง
พระพุทธศาสนาโดยทรงประยุกต์ให้
ภาพของ “คนดี” และการทำความดี
นั้น เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่าย และมี
ระดับที่ปฏิบัติได้ทั่วไปในสังคม ดังที่
ปรากฏในพระราชดำรัสในโอกาสขึ้น
ปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๓๗ เมื่อวันที่
๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ว่า

พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้ว่า บุคคล
ใดประกอบความดี คุณความดีนั้น
ย่อมต้องสนองตอบ ข้าพเจ้าจึงขอ
ชักชวนแต่ละท่าน ให้พยายามบำ-
เพ็ญความดีน้ำใจอันบริสุทธิ์ แม้บาง
โอกาสอาจจะต้องเสียสละบ้าง ก็จง
มานะอย่าท้อถอย จงสมัครสมาน
สามัคคีร่วมใจกันให้มั่นคงด้วยดี ทั้งนี้
เพื่อความสุขสวัสดิ์ของท่านและเพื่อ
ความวัฒนาถาวรของประเทศชาติ
อันเป็นที่รักของเราทั้งหลาย^{๑๑}

พระราชดำรัสดังกล่าวสนับสนุน
เรื่องกฎแห่งกรรมและแสดงความ

^{๑๑} กระทรวงวัฒนธรรม, พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ปี ๒๕๓๓-๒๕๔๓, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

หมายของกฎแห่งกรรมในระดับที่เห็นจริงได้ในทางปฏิบัติ ตลอดจนแฝงนัยความหมายว่า การทำความดีนั้นต้องทำด้วยใจบริสุทธิ์ ด้วยความจริงใจและไม่ทอดยง จึงจะเห็นผลของความดีได้อย่างชัดเจน พระราชดำรัสนี้ ทำให้ผู้ที่สงสัยลังเลว่าการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วจะเป็นจริงหรือไม่ ได้เข้าใจว่าการทำความดีนั้นต้องอาศัยปัจจัยบางประการประกอบด้วย เช่น ความจริงใจและความมุ่งมั่น จึงจะทำให้ความดีที่ทำนั้นเป็นที่ประจักษ์ และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นได้

๓.๑ คนดีคือผู้มีจิตใจดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเรื่องสภาวะของจิตใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วย เนื่องจากจิตเป็นรากฐานของการพูดและการกระทำ การทำดีย่อมมาจากสภาพจิตที่ดีหรือการคิดดี ซึ่งหลักพุทธธรรมก็ยืนยันมติเช่นนี้ ความสำคัญของสภาพจิตที่เอื้อต่อการทำความดี ปรากฏอยู่ในพระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๓๐ เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ดังนี้

ความสงบภายในหรือจิตใจที่ปลอดโปร่งจากสิ่งรบกวนนี้สำคัญมาก ควรจะทำให้มีขึ้นเพราะ

ผู้มีจิตใจสงบจะใช้ความคิดพิจารณาของตนได้อย่างกว้างขวางและถูกต้องดีขึ้น ความคิดที่ประกอบด้วยความสงบนี้มีศักยภาพสูง อาจนำไปใช้คิดอ่านสร้างสรรค์สิ่งที่จะอำนวยความสุข ความเจริญก้าวหน้า ตลอดจนถึงชื่อเสียงเกียรติคุณ อันเป็นสิ่งของแต่ละคนปรารถนาให้สัมฤทธิ์ผลได้^{๑๒}

ผู้ที่จิตใจสับสนฟุ้งซ่านย่อมเป็น “คนดี” ได้ยากเพราะช่วงนั้นกำลังขาดสติที่จะพิจารณาแยกแยะความรับผิดชอบชั่วดี การฝึกฝนสมาธิ การสำรวมจิต และการปล่อยวางอารมณ์ จึงน่าจะเป็นการช่วยตั้งฐานให้บุคคลเป็น “คนดี” ได้

๓.๒ คนดีคือคนที่ทำหน้าที่ของตนอย่างมุ่งมั่นและครบถ้วน

ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น “คนดี” นั้นต้องไม่ทอดทิ้งภาระหน้าที่ของตนเอง และมุ่งมั่นทำหน้าที่ของตนให้สำเร็จเรียบร้อย ในขณะที่ทำหน้าที่การงานดังกล่าว อาจประสบความสำเร็จได้รับคำยกย่องสรรเสริญ “คนดี” ย่อมไม่หลงไหลในคำชม และไม่ยกตนข่มท่าน หากแต่ทำความดีหรือทำหน้าที่ของตนด้วยความพอใจและด้วยความยินดีในผลสำเร็จของกิจกรรมนั้น ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเป็นแนวทางว่า

ทำงานทำการในหน้าที่ในฐานะของแต่ละคนที่จะต้องทำให้ทำอย่างดี ๆ ทำเรื่อยไป ไม่ใช่อยากดีเด่น ทำให้ดีแล้วก็จะดีตนเอง ไม่ใช่ใช้จุดประสงค์ที่จะทำเพื่อให้ดีเด่น ทำให้ดีแล้วก็ดีตนเอง ไม่ใช่ทำเพื่อสำเร็จ แต่ไม่ใช่จุดประสงค์ที่จะดีเด่น ก็อย่างที่ว่า ไม่ใช่ทำเพื่อตั้ง แต่ถ้าต้องการจะตั้งเมื่อไรก็จะตั้งเอง แล้วตั้งดีด้วยดีเพราะ ไม่ใช่ตั้งอย่างน่ารำคาญหรือน่าเกลียด^{๑๓}

การที่พระองค์ทรงตักเตือนไม่ให้ทำความดีเอาหน้าหรือทำความดีเพราะอยากเด่นนั้น เพราะทรงเข้าพระทัยดีว่า นอกจากผู้กระทำความดีแล้วยังมีคนอื่นเกิดความอิจฉาริษยาและขัดขวางการทำความดีนั้นด้วย เนื่องจากธรรมชาติของปุถุชนผู้ยังมีกิเลสอยู่ย่อมไม่ต้องการให้ผู้อื่นดีเด่นกว่าตน “คนดี” จึงควรทำหน้าที่การงานและพัฒนาความดีของตนให้ยิ่งขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องเรียกร้องให้ผู้อื่นรับรู้ความดีของตน และไม่ต้องโฆษณาประชาสัมพันธ์ตนเองให้โดดเด่น

๓.๓ คนดีต้องมั่นคงในการทำความดี

เราจะเป็น “คนดี” ไม่ได้ถ้าเราไม่ยึดมั่นในความดีอย่างจริงจังในโลกปัจจุบันที่มีสิ่งยั่วยุและชักชวน

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๑๓} พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

ให้คนเราหลงผิดอยู่ตลอดเวลา นั้น หากเราไม่มีความมั่นคงและความศรัทธาในการทำความดีแล้ว เราย่อมหลงทำชั่วได้ง่ายมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเตือนสติพวกเราทุกคนว่า

ในการดำเนินชีวิตของเรา เราต้องข่มใจไม่กระทำการสิ่งใด ๆ ที่เรารู้สึกด้วยใจจริงว่าชั่วว่าเสื่อม เราต้องฝืนต้องต้านความคิดและความประพฤติทุกอย่างที่รู้สึกว่าจะชั่วกับธรรมะ เราต้องกล้าและบากบั่นที่จะกระทำการที่เราทราบว่าเป็นความดีเป็นความถูกต้องและเป็นธรรม ถ้าเราร่วมกันทำเช่นนั้นให้ได้จริง ๆ ให้ผลของความดีบังเกิดมากขึ้น ๆ ก็จะช่วยค้ำจุนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมลงไปและจะช่วยให้ฟื้นคืนดีขึ้นได้เป็นลำดับ^{๑๔}

ความดีที่แต่ละคนกระทำนั้นสามารถรวมเป็นพลังที่คุ้มครองสังคมส่วนรวม และส่งเสริมให้สังคมพัฒนาก้าวหน้าได้ เราจึงไม่ควรรอคอยให้ผู้อื่นทำความดีหรือเป็นคนดี แต่ควรเริ่มต้นทำดีด้วยตนเองเสียก่อน

๓.๔ คนดีย่อมมีใจหนักแน่น ปลอดภัยและมีปัญญา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางแนวของ “คนดี” ไว้ว่า ต้องเป็นผู้รู้จักประหยัด มีใจหนัก

แน่น รอบคอบ ลดอคติ และพัฒนาปัญญา คุณธรรมเหล่านี้จะนำชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองต่อไป พระองค์ทรงอธิบายว่า

ทางปฏิบัติที่จำเป็นสำหรับทุกคนในขณะนี้ นอกจากจะต้องตั้งใจพยายามทำตัว ทำงานให้มีระเบียบโดยเต็มความสามารถและเป็นอยู่โดยประหยัดแล้ว ยังจะต้องพยายามตั้งจิตตั้งใจไว้ให้ถูกด้วยการตั้งใจให้ถูกนั้นคือทำจิตใจให้สงบหนักแน่น ไม่วู่วาม ไม่ปล่อยให้อคติต่าง ๆ เข้าครอบงำได้โดยง่าย ฝึกหัดคิดพิจารณาเรื่องราวและปัญหาทั้งปวง ด้วยความละเอียดรอบคอบ และด้วยใจบริสุทธิ์เป็นกลางเสมอทุกครั้ง ให้เป็นนิสัยอันเป็นวิธีที่จะช่วยให้เกิดปัญญา สามารถคิดวินิจฉัยได้ โดยกระจำงแจ่มแจ้ง และปฏิบัติแก้ไขได้ถูกต้องเที่ยงตรง การที่มีความคิดจิตใจอันกระจำงแจ่มแจ้งและหนักแน่นอยู่เสมอดังกล่าว จักเป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งของแต่ละบุคคล เป็นเครื่องนำพาบุคคลไปให้ประสบความสำเร็จสวัสดิ์ และคุณธรรมของแต่ละคนนี้ เมื่อรวมกันเข้า ย่อมจะเกิดเป็นคุณธรรมของชาติ และย่อมนำพาชาติให้บรรลุถึงความเจริญสวัสดิ์ได้ดุจเดียวกัน^{๑๕}

ในสังคมโลกาภิวัตน์ เช่น

ปัจจุบันนี้ ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ย่อมมีอยู่หลากหลายและแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วตลอดจนเข้าถึงผู้รับรู้ได้โดยตรง การหลอกลวงให้หลงผิดและการสร้างความแตกสามัคคีย่อมเป็นไปได้โดยง่าย หากผู้เสพข้อมูลไม่ระมัดระวังขาดความรอบคอบ และไม่หนักแน่นก็ย่อมตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสารได้ การพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความคิดแจ่มแจ้ง มีปัญญา และมีใจหนักแน่นจึงเป็นคุณธรรมสำคัญของ “คนดี” ที่ส่งผลให้เกิดความมั่นคงเข้มแข็งของประเทศชาติบ้านเมือง

๓.๕ คนดีคือคนที่สละความเห็นแก่ตัวและมุ่งประโยชน์ของชาติ

สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยมากที่สุด ในสถานการณ์ปัจจุบันของบ้านเมืองก็คือ การขาดความสามัคคีของคนในชาติ พระองค์จึงทรงเน้นอยู่เสมอว่าให้คนไทยรู้จักสามัคคี พระราชดำรัสในวาระสำคัญหลายวาระมักเน้นแนวคิดที่ส่งเสริมให้คนไทยสามัคคีกันเพื่อความอยู่รอด และความเจริญก้าวหน้าของชาติ คุณลักษณะประการหนึ่งของ “คนดี” ตามแนวพระราชดำรัสจึงได้แก่ การเสียสละและการอุทิศตัวเพื่อประโยชน์สุขของ

^{๑๔} พระราชดำรัสพระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการประชุมยุวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศ ครั้งที่ ๑๒ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันเสาร์ที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๑๓ ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๑๕} พระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๒๔ วันพุธที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๓ ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ไม่ระบุปีพิมพ์), หน้า ๒๗, ๒๘.

ประเทศชาติอันเป็นเป้าหมายสูงสุด
ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่ง ดังนี้

ทางที่เราจะช่วยกันได้ ก็
คือ การทำความคิดให้ถูกและแนว
แนในอันที่จะยึดถือชาติบ้านเมือง
เป็นที่หมาย ต้องเพลาการคิดถึง
ประโยชน์เฉพาะตัว และความขัด
แย้งกันในสิ่งที่มีใช้สอยลง ผู้ใดมี
ภาระหน้าที่อันได้อยู่ ก็เร่งกระทำให้
สำเร็จลุล่วงไป โดยเต็มกำลังความ
สามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วย
ความเมตตา ด้วยความปรองดอง
กัน และด้วยความปรารถนาดีต่อกัน
ที่สุด ผลงานของทุกคนนั้นจะประ-
มวลกันเข้าเป็นความสำเร็จ และ
ความวัฒนาถาวรของประเทศชาติ
ได้ไม่นานเกินคอย^{๑๖}

นอกจากนี้ พระราชดำรัสอีก
ตอนหนึ่งก็สนับสนุนประเด็นเรื่อง
การทำความดีและการรักษาความดี
เพื่อชาติว่า

ทุกคนจะต้องร่วมกันรักษา
ความดีงาม ให้ดำรงมั่นคงอยู่ในแผ่น
ดินเพื่อความเป็นปึกแผ่นความผาสุก
และความก้าวหน้าของประเทศชาติ
และของคนไทยทุกถ้วนหน้า^{๑๗}

ปัญหาสำคัญของประเทศชาติ
อันได้แก่ การแตกความสามัคคีกัน
นั้น มาจากความขัดแย้งกันของคน
ในชาติ และมนุษย์เรานั้นเป็นสิ่งมี

ชีวิตที่ชบชัดแย้งกันมากที่สุด ดัง
เห็นได้จากภาพ ส.ค.ส. ที่พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่
ชาวไทยสำหรับปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๕
โดยทรงออกแบบด้วยคอมพิวเตอร์
เป็นภาพฝีพระหัตถ์ ขนาด ๑๗ ×
๑๓.๕ เซนติเมตร มีข้อความว่า
“เรื่องชา มีหลายชนิด หลายอาการ
หลายเจ้าของ” คือ

- ๑) เอกภาพ : หอยทาก
- ๒) ทวิบาท : (ภาพคน)
- ๓) ตริบาท : (ภาพขาตั้ง
กล้อง และคนแก่อ้อมเก้าอี้)
- ๔) จตุรบาท : (ภาพสุนัข)
- ๕) ปัญจบาท : ปลาตาว
- ๖) ฉบาท : แมลงวัน
- ๗) สัปตบาท : ยุงกินเลือด
- ๘) อัฏฐบาท : ปลาหมึกยักษ์
- ๙) ทศบาท : ปู
- ๑๐) สัตตบาท : ตะขาบ
- ๑๑) สหสบาท : กิ้งกือ
- ๑๒) ทศสหสบาท : (ภาพสัตว์
คล้ายกิ้งกือแต่มีขามากกว่า)

ด้านล่างของภาพ ส.ค.ส. มีคำ
อธิบายประกอบว่า “ขัดขาเก่งที่สุด
คือทวิบาท ขัดทั้งคนอื่นขัดทั้งตัวเอง
(โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนพยายามยีน
บนขาของตัวเอง)” นอกจากนี้ยัง
ทรงพิมพ์ข้อความแนะนำว่า “การ
แก้ปัญหาเรื่องชา : ให้ใช้หัวคือสมอง

ควบคุมทุกส่วนของตัว รวมทั้งขาให้
อยู่ในระเบียบ”

พระราชดำรัสและภาพ ส.ค.ส.
พระราชทานนั้น แสดงให้เห็นพระ
อัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวที่เข้าพระทัยปรากฏ-
การณ์ของสังคมไทยอย่างลึกซึ้งว่า
ปัญหาสำคัญที่สุดของชาติบ้านเมือง
ก็คือ ปัญหาความขัดแย้งของคนไทย
กันเอง คนเป็นสัตว์โลกที่สร้าง ความ
ขัดแย้งได้เก่งที่สุด และเป็นตัวการ
ที่สร้างปัญหาทุกประเภท โดยเหตุที่
สังคมไทยประกอบไปด้วยคนไทย
หลายเผ่าพันธุ์ หลายหมู่เหล่า จึง
เกิดความขัดแย้งกันได้ง่าย พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงเน้นความ
สำคัญของความสามัคคีและความรัก
ชาติโดยมองเห็นชาติเป็นองค์รวม
เป็นหนึ่งในเดียวกันที่ประกอบด้วยความ
หลากหลาย ไม่ใช่รักชาติแบบชาติ
นิยมที่ให้ความสำคัญเฉพาะแต่เชื้อ
สายเผ่าพันธุ์ของตนเอง เมื่อมองเห็น
ชาติเป็นองค์รวม ทุกคนก็พร้อมที่จะ
เสียสละตนเองเพื่อชาติ ทำให้ชาติ
ไทยมีความเข้มแข็งและอยู่รอดได้
เมื่อชาติอยู่รอด ศาสนา ผู้ปกครอง
และประชาชนก็ย่อมอยู่รอดและอยู่
เย็นเป็นสุขได้ พระราชดำรัสทุกตอน
ล้วนอิงอาศัยหลักคำสอนทางพระ
พุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน เช่น คำสอน

^{๑๖} พระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๒๐ วันศุกร์ที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๙ ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๑๗} พระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๑๕ วันศุกร์ที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๔ ใน กระทรวงวัฒนธรรม, พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปี ๒๕๑๕-๒๕๑๗, หน้า ๓๐.

เรื่องคนดี หรือสัตบุรุษ การมีกัลยาณมิตร การคบบัณฑิต และการมีความกตัญญูกตเวทิต์ เพียงแต่พระพุทธรูป ศาสนาวางเป้าหมายสูงสุดไว้ที่ความพ้นทุกข์หรือนิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายในระดับเหนือโลก (โลกุตตระ) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นจุดหมายปลายทางของการทำความดีที่ความอยู่รอดปลอดภัยและความสุขสมบูรณ์ของประเทศชาติซึ่งเป็นจุดหมายในระดับสังคมโลกหรือระดับโลกียะเท่านั้น

นอกจากพระราชดำรัสในวาระต่าง ๆ จะสะท้อนภาพของ “คนดี” ให้เราได้ถือปฏิบัติแล้ว เรายังสามารถมองเห็นภาพของ “คนดี” ในพระราชนิพนธ์ของพระองค์อีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น พระราชนิพนธ์เรื่อง **ทองแดง** พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ทำให้เรารู้จัก “ทองแดง” ว่าเป็นสุนัขทรงเลี้ยงที่มีความกตัญญูรู้คุณ และแม่แดงซึ่งเป็นแม่ของ “ทองแดง” ว่าเป็นสุนัขที่มีความสุภาพอ่อนน้อมดังพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งที่ว่า

ทองแดงเป็นสุนัขกตัญญูรู้คุณดังที่กล่าวแล้ว เมื่อมาใหม่ ๆ ทองแดงอายุเพียง ๕ อาทิตย์ จึงต้องอาศัยนม “แม่มะลิ” ซึ่งเป็น “หมาเทศ” ทองแดงไม่เคยลืมคุณ “แม่มะลิ” ตอนแรก ๆ ทองแดงไม่เคยอยู่ห่าง “แม่มะลิ” คอยติดตามแม่ไม่มตตลอดเวลา

แม่เลิกกินนมแม่แล้ว แม่ลูกสุนัขตัวอื่นจะออกไปวิ่งเล่นกัน ทองแดงมักจะอยู่คลอเคลียอยู่กับแม่มะลิเลียหน้าเลียตาประจบประแจง บางทีแม่มะลิสอนให้ทองแดงไปคาบกิ่งไม้ (เมื่ออายุสามเดือน) ต่อมาเมื่อแยกกันอยู่เมื่อมาพบกัน ทองแดงก็ยังแสดงความเคารพ “แม่มะลิ” ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลายมาเป็นคนสำคัญแล้วมักจะลืมตัว และดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำต้อย^{๑๔} และอีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึงที่มาของความกตัญญูของทองแดงว่า

ความกตัญญูรู้คุณและความสุภาพของทองแดง ส่วนหนึ่งน่าจะมาจาก “แม่แดง” ผู้เป็นแม่บังเกิดเกล้าเมื่อ “แม่แดง” เข้ามาอยู่ในบ้าน ซึ่งมีสุนัขหลายตัว ก็นอนน้อมกับทุกตัว โดยเฉพาะสุนัขชราที่อายุมากที่สุดในบ้าน ซึ่งเดิมเป็น “หมาเทศ” หลายปีมาแล้ว จนกลายเป็นผู้อาวุโสของบ้าน สุนัขตัวนี้ชอบวิ่งแกตัวอื่น ๆ และแดงก็ถูกรังแกเป็นประจำ แต่แดงก็ไม่โต้ตอบ ยอมให้ข่มขู่โดยดี ต่อมาเมื่อสุนัขชราหมดเขี้ยวเล็บ โดนรังแกบ้าง แแดงไม่เคยร่วมทำร้ายเลย ทุกครั้งที่พบก็วิ่งเข้าไปหา ทำท่าอ่อนน้อมเช่นเดิม^{๑๕}

การที่ทรงนำ “ทองแดง” มาเป็นตัวอย่างของผู้มีความกตัญญูนั้น มิได้หมายความว่า สุนัขมีความกตัญญู

แต่มนุษย์ไม่รู้จักกตัญญู ภาพลักษณ์ของ “ทองแดง” คือ สุนัขที่มีคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งของมนุษย์หรือที่มนุษย์พึงมี และถ้ามนุษย์ไม่มีคุณธรรมข้อนี้มนุษย์ก็ควรอายสุนัข ความกตัญญูเป็นคุณธรรมสำคัญของ “คนดี” ดังที่ปรากฏยืนยันในคัมภีร์พระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า

ภูมิสัตบุรุษเป็นอย่างไร คือ สัตบุรุษเป็นคนกตัญญู เป็นคนกตเวทิต์ ความเป็นคนกตัญญู ความเป็นคนกตเวทิต์ สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญ ความเป็นคนกตัญญูและความเป็นคนกตเวทิต์ ทั้งหมดนี้เป็นภูมิสัตบุรุษ^{๑๖}

ความกตัญญูรู้คุณและความรู้จักตอบแทนคุณของผู้อื่นและสิ่งอื่นนั้นย่อมทำให้ผู้มีคุณธรรมดังกล่าวได้รับคำสรรเสริญและทำให้สังคมและสิ่งแวดล้อมของผู้นั้นมั่นคงก้าวหน้า เช่น ความกตัญญูกตเวทิต์ต่อพ่อแม่และแหล่งน้ำ ย่อมทำให้ไม่ตัดไม้ทำลายป่าและแหล่งน้ำและร่วมมือกันทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ความกตัญญูกตเวทิต์ต่อชาติก็ทำให้เราไม่ทำลายชาติและช่วยกันบำรุงรักษาชาติให้มั่นคงปลอดภัย

พระราชนิพนธ์อีกเล่มหนึ่งทีสะท้อนภาพของ “คนดี” ในพระราชดำริได้อย่างชัดเจน ได้แก่ **พระมหาชนก** พระราชนิพนธ์เล่มนี้มีเนื้อหา

^{๑๔} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, เรื่องทองแดง, [กรุงเทพฯ : บริษัท ออมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ๒๕๔๕], หน้า ๕๗.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

^{๑๖} อจ. ทุก. ๒๐/๓๗/๖๗. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่มที่ ๒๐, หน้า ๗๗.

สาระดัดแปลงมาจาก **ชาดก** เรื่องพระมหาชนก ซึ่งเป็นพระอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งทรงบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ เนื้อเรื่องใน **พระมหาชนก** ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดัดแปลงให้แตกต่างกับ **ชาดก** ในพระไตรปิฎกและในคัมภีร์อรรถกถานั้น มีดังนี้

๑) ทรงดัดแปลงเนื้อเรื่องให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน และทรงดัดแปลงภาษาให้กระชับ ง่าย และสนุก เช่น ทรงกำหนดให้ **ปุทะเล** เป็นผู้ช่วยพระเอก (คือพระมหาชนก) และทรงให้มีการสร้างมหาวิทยาลัย **ปุทะเล**

๒) ทรงเพิ่มภาพประกอบและทรงให้มีการใช้ความงามทางศิลปะสร้างจินตนาการ

๓) ทรงคำนวณที่ตั้งของเมืองโบราณต่าง ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรม

๔) ทรงเน้นความสำคัญและความเจริญรุ่งเรืองของดินแดน **สุวรรณภูมิ**

๕) ทรงพระราชนิพนธ์ ๒ ภาษาควบคู่กันคือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ^{๒๑}

เรื่องพระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์นี้นำเรื่องราวของ “คนดี” มาสู่สมัยปัจจุบันของไทย กล่าวคือเมือง **สุวรรณภูมิ** ก็คือเมืองไทย

ตั้งข้อความที่พราหมณ์กล่าวแก่พระมหาชนกว่า ‘โพธิyalย’ อันเป็นนามของสถาบันฤๅษีตัดตนที่วัดพระเชตุพนในเทวมหานครเมือง **สุวรรณภูมิ** แต่หากจะเรียกว่า ‘ปุทะเลยมหาวิชาลัย’ ก็น่าจะเหมาะสมเหมือนกัน”^{๒๒}

ส่วนคำว่า “**ปุทะเล**” ที่เป็นชื่อสถาบันการศึกษานั้นก็มาจากคำ “**ปุทะเล**” ซึ่งเป็น **ปุทะเล** ยักษ์ที่ช่วยพยุงร่างของพระมหาชนกไม่ให้จมน้ำขณะที่พระองค์ต้องทรงแหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ถึง ๗ วัน และสะท้อนให้เห็นคุณธรรมของพระองค์ที่ทรงกตัญญูรู้คุณของ **ปุทะเล**^{๒๓}

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าด้วย “คนดี” นี้มีประเด็นเกี่ยวเนื่องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ ประชาชนแต่ละคนจะต้องเป็น “คนดี” หรือพยายามสร้างสมคุณธรรมของ “คนดี” เสียก่อน จึงจะทำเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังที่พระองค์ตรัสอธิบายว่า

คำว่า “**พอเพียง**” มีความหมายกว้างขวางกว่าความสามารถในการพึ่งตัวเอง หรือความสามารถในการยืนบนขาของตัวเอง เพราะความพอเพียงหมายถึงการที่มีความพอ คือ

มีความโลภน้อย เมื่อโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็จะเป็นสุขพอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าไม่ต้องเบียดเบียนคนอื่น”^{๒๔}

ผู้ที่สามารถมีชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงได้ จึงเป็นผู้มีความโลภน้อยและเบียดเบียนผู้อื่นน้อย เป็น “คนดี” ตามแนวพระราชดำริ กล่าวคือ ไม่ต้องถึงกับหมดความโลภ หมดความเห็นแก่ตัวและไม่เบียดเบียนผู้อื่นเลย เพราะเป็นไปได้ในชีวิตของคนทั่วไปในสังคมปัจจุบัน ผู้ที่หมดกิเลสตัดใจอย่างสิ้นเชิงคือผู้ที่หลุดพ้นแล้ว แต่ “คนดี” ตามแนวพระราชดำริเป็นคนดีที่ไม่เห็นอโลภ เป็นคนดีที่ไม่สร้างปัญหาและความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น และเป็นคนดีในระดับที่สังคมต้องการ

พระราชนิพนธ์ **พระมหาชนก** ยังเสนอแนวคิดที่แตกต่างไปจาก **ชาดก** อีกแห่งหนึ่งก็คือ การศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้องเป็นหนทางในการสร้าง “คนดี” เพราะความรู้หรือปัญญาทำให้คนเราพ้นจากความหลงผิด

^{๒๑} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, **พระมหาชนก (The Story of Mahajanaka)**, กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๑, หน้า ๑๘-๒๐.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖.

^{๒๔} คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์, เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : เกษตรบุปผาพริ้นต์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

และรู้จักประโยชน์ของตนเองและผู้
อื่น อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ
อย่างสร้างสรรค์ได้ ในเรื่อง**พระมหา
ชนก** เมื่อพระมหาชนกเสด็จเข้ามา
ยังกรุงมิถิลาได้ทอดพระเนตรเห็น
ต้นมะม่วงในพระราชอุทยาน ๒ ต้น
ต้นหนึ่งมีผล อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ต้น
ที่มีผลนั้น ให้ผลมะม่วงที่มีรสอร่อย
ต่อมาต้นที่มีผลก็ถูกข้าราชการ
แย่งยึดผลมะม่วงกันรับประทานจน
ต้นมะม่วงโคนล้มลง ส่วนต้นที่ไม่มี
ผลยังคงยืนตระหง่านอยู่ได้โดยปราศ
จากคนสนใจ พระมหาชนกจึงทรง
ได้ข้อคิดว่า สิ่งที่ดีและมีคุณภาพนั้น
มักตกเป็นเป้าของการแย่งแย่งและ
เป็นอันตรายในหมู่ของผู้ที่ขาดปัญญา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรง
เพิ่มแนวพระราชดำริว่า พระมหา
ชนกยังไม่สมควรเสด็จออกแสวงหา
โมกขธรรม (ธรรมเพื่อความพ้นทุกข์)
เพราะยังทรงสร้างความเจริญให้แก่
กรุงมิถิลาไม่ครบถ้วน และข้าราชการ-
บริพารทั้งปวงก็ยังคงมีความหลงผิด
ไม่มีความรู้ทางวิทยาการ ไม่มีปัญญา
และไม่เห็นประโยชน์แม้แต่ของตนเอง
พระมหาชนกจำเป็นต้องสร้าง
สถาบันการศึกษาเพื่ออบรมสั่งสอน
ข้าราชการบริพารให้พ้นจากความหลง

ผิด ซึ่งได้แก่ ปุทธะเลียมหาวิชาลัย
ทั้งนี้ บรรลุโมกขธรรมได้ง่ายกว่า
หากได้ประกอบพระราชกรณียกิจ
ในโลกให้ครบถ้วนก่อน”^{๒๕}

๔. การสร้างสรรค์และส่งเสริม “คน ดี” ในสังคมไทย

ปัญหาเรื่องความแตกความ
สามัคคี และความขัดแย้งกันของคน
ในชาติเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดใน
สังคมไทยปัจจุบัน เพราะทำให้เกิด
ความสับสนระหว่าง “ความจริง” กับ
“ความเท็จ” และ “คนดี” กับ “คน
ไม่ดี” อย่างไรก็ตาม การแตกความ
สามัคคีและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
นั้น มิได้เกิดขึ้นระหว่าง “คนดี” กับ
“คนไม่ดี” เสมอไป ในหลายกรณี
ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นระหว่าง “คนดี”
กับ “คนดี” พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงแนะนำวิธีการสำคัญในการ
แก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งและการ
แตกความสามัคคีกันของคนไทย
นั่นก็คือการละทิ้ง ทั้ง “คนดี” และ
“คนไม่ดี” หากยังมีทิฐิอยู่ ย่อมสร้าง
ความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม
ทั้งสิ้น พระองค์ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า

เรามานึกถึงคำว่า “พรรคนะ”
ของตน ความคิดของแต่ละคน ก็มี

ความคิดดีทั้งนั้น แต่ว่าพรรคนะของ
อีกคน ความคิดหรือเกณฑ์ของคน
อื่นไม่เหมือนกันก็ขัดกัน ถ้าเรามี
ความคิดอย่างหนึ่งแล้ว มาพูดกับอีก
คน เขาบอกไม่ถูก เขาก็มีสิทธิที่จะ
บอกไม่ถูก แต่ตอนนี้เราจะทำอย่างไร
ที่มีความคิดในงานอย่างหนึ่ง คนหนึ่ง
บอกต้องทำอย่างนี้ อีกคนบอกทำอีก
อย่าง ขัดกันจะสำเร็จได้อย่างไร ไม่มี
ทางสำเร็จแต่ทางสำเร็จมีอยู่ที่จะต้อง
“ละทิฐิ”^{๒๖}

“ทิฐิ” ในที่นี้หมายถึง ความยึด
มั่นถือมั่นในความคิดเห็นของตนเอง
ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนา
ประเทศ “คนดี” ที่มีทิฐิก็สามารถ
แสดงพฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์จน
กลายเป็น “คนเลว” ในสายตาของ
คนทั่วไปได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
มิได้ทรงมีพระราชประสงค์ให้เรา
พยายามเข้าใจความหมายของคำว่า
“คนดี” อย่างตื้นเขิน พระองค์ทรง
ปรารถนาให้เราเข้าใจภาพของ “คน
ดี” ในเชิงกว้าง ดังที่พระองค์ตรัส
ว่า “ไม่ว่าการวิเคราะห์ศัพท์ว่า ‘ดี’
มันแปลว่าอะไร ก็ขอให้เป็นคนดี”^{๒๗}
เพียงแต่ผู้นั้นมีคุณธรรมทางสังคม
และไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตน

^{๒๕} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระมหาชนก (The Story of Mahajanaka), หน้า ๘.

^{๒๖} พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแก่คณะบุคคลผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยเนื่องในวันคล้าย
วันพระราชสมภพ ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๔ ใน วารสาร พ.ศ.ด. ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒๓๒ (พฤศจิกายน-ธันวาคม
๒๕๔๔) : ๗๕.

^{๒๗} พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแก่คณะบุคคลผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยเนื่องในวันคล้าย
วันพระราชสมภพ ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓ ใน วารสาร พ.ศ.ด. ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒๒๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม
๒๕๔๓) : ๗๑.

เองและผู้อื่น ตลอดจนทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง เขาก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็น “คนดี” ตามแนวพระราชดำริอย่างแน่นอน สังคมไทยย่อมมีทั้ง “คนดี” และ “คนไม่ดี” เป็นไปไม่ได้ที่จะกำจัดคนเลวหรือคนไม่ดีให้สิ้นไปจากสังคม แต่เราสามารถทำนุบำรุงสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ ถ้าเราเกื้อหนุน “คนดี” ให้ “คนดี” ได้มีโอกาสปกครองบ้านเมือง และข่ม “คนไม่ดี” ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่นได้ พระองค์มีพระราชดำรัสว่า

ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้^{๒๘}

หน้าที่ในการสร้างสรรค์และส่งเสริม “คนดี” ในสังคมไทยของเรานี้

มิใช่หน้าที่ของรัฐบาลและผู้ปกครอง แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะเป็น “คนดี” ตามแนวพระราชดำริ เราจึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายคือความอยู่รอดปลอดภัย และความร่มเย็นเป็นสุขของชาติบ้านเมืองซึ่งเป็นผลให้เราทุกคนสามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ตามที่เราปรารถนาได้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

กระทรวงวัฒนธรรม. พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ปี ๒๕๕๓-๒๕๕๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๘.

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์. เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : เกษตรบุญพิมพ์, ๒๕๕๖.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ ๑๑, ๒๐, ๒๕ และ ๒๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง-

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ. พระมหาชนก (The Story of Mahajanaka). กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๑.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ. เรื่องทองแดง. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๕.

วารสาร พ.ส.อ. ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๒๒๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๓) : ๗๓.

วารสาร พ.ส.อ. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๒๓๒ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๔) : ๗๕.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ไม่ระบุปีที่พิมพ์.

๒. ภาษาอังกฤษ

Albert, Ethel M.; Denise, Theodore C.; and Peterfreund, Sheldon P. **Great Traditions in Ethics**. New York : D. Van Nostrand Company, 1969.

Reese, William L. **Dictionary of Philosophy and Religion**. Atlantic Highlands, N.J. : Humanities Press Inc., 1980.

^{๒๘} พระบรมราโชวาท ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒ ใน กระทรวงวัฒนธรรม, พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ปี ๒๕๕๓-๒๕๕๗, หน้า ๒๖.